

*Канд. техн. наук, доцент Соколенко В.М.
Канд. техн. наук, професор Короткова С.Ю.
Аспірант Жураковський А.Ю.
(ДонДТУ, м. Алчевськ, Україна)*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МІСТОБУДІВНОГО РОЗВИТКУ ІНДУСТРІАЛЬНОГО МІСТА (НА ПРИКЛАДІ М. АЛЧЕВСЬКА)

Розглянуто та проаналізовано основні параметри містобудівного розвитку м.Алчевська. Виділено чинники, що визначають характер розвитку містобудівної ситуації.

Постановка проблеми. Проблема містобудівного розвитку міст Донбасу далека від свого остаточного та раціонального вирішення. Системна складність питання помножена на критичну нестачу містобудівних ресурсів та надмірне перевантаження, викликане соціалістичною індустріалізацією регіону [1]. Визначення точки знаходження містобудівного стану є складною теоретичною задачею, але, на наш, погляд точку біфуркації не досягнуто, і місто має перспективи розвитку за умов вибору та реалізації обґрунтованих рішень.

Завдання статті. Аналіз проблем та перспектив розвитку міста з метою визначення першочергових та стратегічних задач розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Забудова регіону. Місто Алчевськ було засновано в 1896г., тому його архітектура різноманітна оскільки місто росло і розвивалося на протязі всього свого існування. Спочатку перевагу мав приватний сектор, що розташувався біля промислової зони, в основному це одно і двох поверхові будинки з присадибними ділянками. В післявоєнні роки почалася активна будова будинків середньої поверховості (3-х і 5-ти). З урахуванням рози вітрів будівництво велось в східному напрямі від промислової зони і займана ними площа складає практично 2/3 від загальної площі міської забудови міста. З початку 70-х років почалася активна будова багатоповерхових будинків (9-ти і як досвід 14-ти). В даний час в місті налічується 836 будинків. Місто є одним з найкомпактніших в Україні, на займаній їм площі 50 кв. км. знаходиться 250 вулиць на яких проживає 117 тисяч чоловік.

Селітебна зона розташовувалася в зручному місці з погляду інсоляції. Практично уся селітебна зона розташовується в улоговині, що пере-

шкоджає її продуванню сильними степовими вітрами, які характерні для даного типу місцевості. Також її розташування дуже сприятливе з урахуванням рози вітрів, а це один з головних чинників для даного міста, оскільки Алчевськ є промисловим містом з високою кількістю викидів шкідливих речовин в атмосферу.

Так само наявність водоймищ поблизу селітебної території робить сприятливий вплив на цей мікроклімат. На території міста існує велика кількість водоймищ – 5 ставків.

Структурно-територіальний аналіз міста Алчевська дозволив визначити роль і місце забудови різних часів в планувальній структурі міста і виділити три характерні етапи її формування:

I період - 20-30 і роки - розрізнене відособлене існування групи заводських колоній і нового соціалістичного міста;

II період - 40-50 і роки - контактне поєднання реалізованої забудови нового соціалістичного міста і нових житлових районів;

III період - 60-90 і роки – формування планувально - просторової структури міста, визначення загального лінійного напрямку розвитку міста із збереженням глибинного розташування забудови попередніх років як обмежуючого елементу планувальної структури.

Становлення міста відбувалось разом з регіоном, адже фактично Донбас був містобудівним полігоном, у межах якого було апробовано та впроваджено ідеї містобудування соціалістичного періоду. Бурхливий індустріальний розвиток регіону зумовив появу нових соціалістичних міст (Алчевськ, Горлівка, Краматорськ, Єнакієве, Лисичанськ, Северодонецьк, Червоний Луч та ін.), в яких буди реалізовані проекти детального планування груп житлових кварталів і мікрорайонів 5÷20 тис. чол.; проекти забудови житлових кварталів – 3÷5 тис. чол.

У даний час, як і в 30-80і роки, Донбас є найважливішим промисловим регіоном України. Інтенсивний розвиток в 30-80і роки вугільної промисловості, закладка нових шахт, розвиток металургійної промисловості, коксохімії, хімії, будівництво транспортних магістралей, гігантська потреба в новому житловому будівництві привели до того, що саме Донбас став основним містобудівним полігоном, де були апробовані і практично упроваджені ідеї українського містобудування перших п'ятирічок в частині:

- районного планування. (1929-1930 рр., 1939-1940 рр.);
- будівництва нових міст (Алчевськ, Горлівка, Краматорськ, Єнакієве, Лисичанськ, Червоний Луч та ін.);
- проектів детального планування груп житлових кварталів або житлового району [2].

Для архітектора, уподобання якого складає аналіз історичного розвитку міст, Алчевськ становить класичний зразок міста, основні фази

розвитку якого окреслено територіально. Планувальні та композиційні періоди розвитку можуть бути відокремлені межею на карті міста, що є рідкісним явищем для дослідника.

Показники архітектурно-планувальних параметрів міста.

- загальна територія – 4458 га;
- кількість мешканців, що проживають в його межах – 117.2 тис. чол.;

З них зайнятих (різних груп населення), тис чол.:

Галузь	Тис. чол..
У промисловості	21.1
На транспорті	1,1
Кількість дітей в дитячих садах	3.3
Що вчаться разом з педагогічним і обслуговуючим персоналом	14,1
Професійно-технічні училища	1.8
Державні вищі учбові заклади	7.8
На будівельних підприємствах	4,1
Неврахованих галузей праці і резервів	1,1

- щільність населення – 26 чол./га;
- нежитлові території в структурі міста - промислові підприємства займають 30% ,та зелені насадження – 10 % від загальної території міста;
- залізнична мережа – 8-ми колійна залізнична мережа (4 промислових і 4 громадських гілки), знаходиться у промисловій зоні з добре обладнаними під'їздами ;
- достатня розвинутість автомобільних доріг – три основних магістралі і декілька суміжних доріг поділяють місто та забезпечують високий рівень доступності, щільність вулично-дорожньої мережі складає приблизно 1,71 км/км²;
- характер рельєфу – помірковано змінний, кліматична зона - степова;
- характеристика житлової забудови – приватний сектор – 45% - будинки 30-х років, забудова 50-х років – 20% (3-х і 5-и поверхові будинки), забудова 60-х років – 25 % (5-ти поверхові будинки), забудова 80-90-х років – 10 % (9-ти поверхові будинки).

Економічний і науково-освітній потенціал, майно і засоби міста

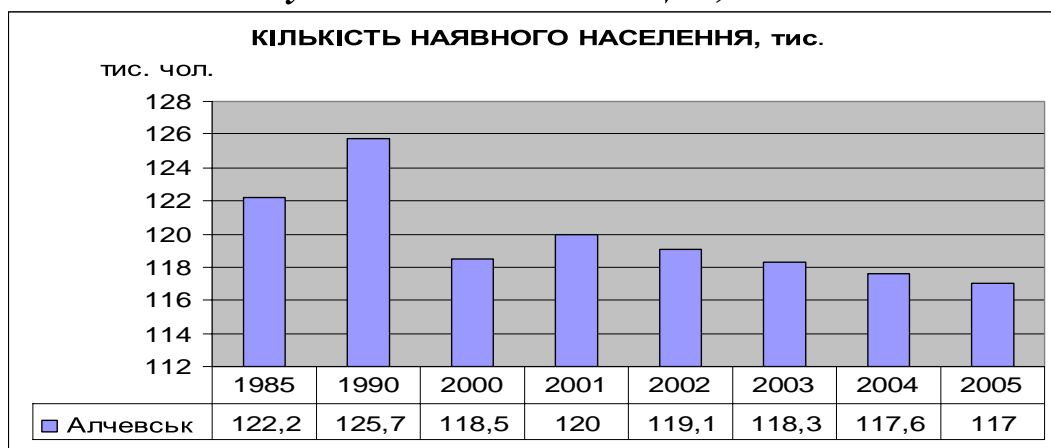

Рисунок 1 – Кількість наявного населення в місті Алчевську

Таблиця 1 – Розподіл постійного населення за статтю (осіб)

Місто	2002		2005		На 1000 жінок припадає чоловіків	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	2002	2005
Алчевськ	54646	63965	53523	62949	854	850

Дві третини алчевців — працездатного віку, 24% — з нього вийшли, а 14% — до нього наближаються. У таблиці 2 наведені дані щодо розподілу населення за віковими групами.

Таблиця 2– Розподіл населення за віковими групами 2005 р.

Місто	Кількість населення осіб	У тому числі у віці			До загальної кількості населення, відсотків		
		Молодшому за працездатний	Працездатному	Старшому за працездатний	Молодшому за працездатний	Працездатному	Старшому за працездатний
Алчевськ	116472	16188	72726	27558	13.9	62.4	23.7

Як випливає з рисунку 2 приріст житлового фонду з 2000р. фіксується лише по приватному сектору, міський житловий фонд фактично стагнує.

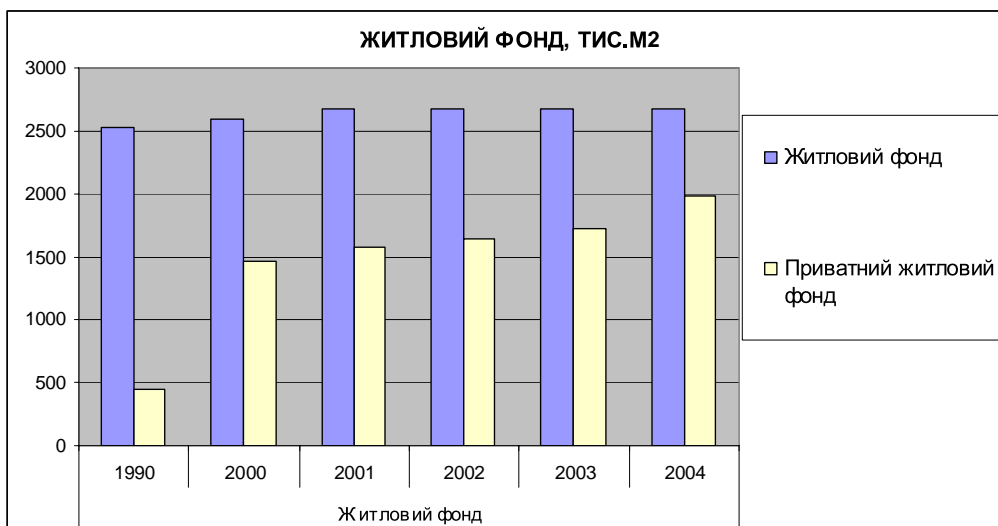

Рисунок 2 – Динаміка зміни обсягу житлового фонду

З погляду освіти і кваліфікації алчевці представляють: 47% дорослих жителів міста мають або дістають вищу освіту, 48% — середнє або середнє спеціальне. Лише 5% — люди з неповною середньою освітою (переважна більшість їх належить до старшої вікової групи — 60 років і старше).

З працездатністю, судячи з вікової структури, освітою і кваліфікованістю у жителів Алчевська в цілому стан задовільний.

Рисунок 3 – Попит та пропозиція на ринку праці у місті

Статистичні дані свідчать про покращення ситуації у галузі зайнятості населення міста (рисунок 3). Дані, що містять таблиці 4 – 7,

характеризують основні показники економіки міста, та певним чином відбивають місце Алчевська в економіці області.

Таблиця 3 – Питома вага міста (%) в області на 2004 р.

Місто	Обсяг реалізованої промислової продукції	Валова продукція сільськогосподарства у сільськогосподарських підприємствах
Алчевськ	19,9	0,1

Таблиця 4– Виробництво найважливіших видів промислової продукції в місті Алчевську

Вид продукції	2000	2001	2002	2003	2004
М'ясомолочні вироби, т	70	117	109	54	143
Крупи та хлібобулочні вироби, т	6947	9707	9922	10279	13265
Безалкогольні напої, тис. дол.	23	72	84	25	99
Виробництво одягу, тис. шт.	28,4	86,8	88,9	80,5	113
Хімічна промисловість, тис. т	2348,7	2340,9	2478	2644,2	2917,6
Вироби чорної металургії, тис. т	7278,6	7272,6	8051,7	8906,2	9582
Теплоенергія, тис. Гкал	1544,9	2987,8	2980,9	2976,4	3043,1

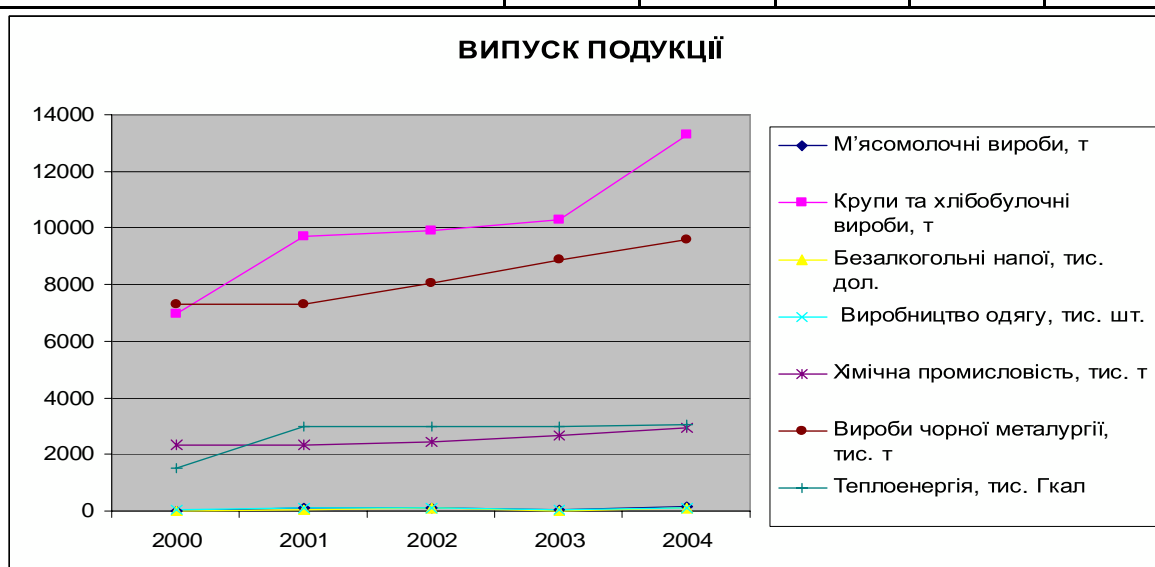

Рисунок 4 - Динаміка випуску продукції в місті Алчевську

Таблиця 5– Обсяг реалізованої продукції

Місто	Обсяг промислової реалізованої продукції за діючими цінами, тис. грн.				Відсоток від загального обсягу промислової продукції по області		
	2001	2002	2003	2004	2002	2003	2004
Алчевськ	2428625	2597023	3627939	5315 792	15,4	18,1	19,3

Таблиця 6 – Кількість автомобілів у приватній власності

Рік	1985	1990	2000	2001	2002	2003	2004
Кількість авто	5897	8000	14140	12713	12428	10296	13081
Рівень автo-мобілізації	48	64	119	106	106	87	111

Економічний потенціал міста має певні переваги, до головних з яких можна віднести:

Наявність крупних промислових підприємств (колись — союзнного значення), частина з яких дотепер зберігають певний продуктивний потенціал, який може бути використаний для накопичення засобів для їх подальшої реструктуризації.

Інвестиційна привабливість міста - Алчевськ акумулює переважачую частину інвестиційних ресурсів області .

Таблиця 7 – Інвестиції в основний капітал (тис. грн.)

Місто	2000	2001	2002	2003	2004
Алчевськ	27450	37035	23369	62578	183631

Економіка міста повною мірою випробувала вплив негативних явищ загальнонаціонального рівня, які мали місце у 90 роки. Так само, як і національна економіка, вона будується переважно на застарілих технологіях і дешевій робочій силі і є в цілому ресурсозатратною, перш за все в частині енергетичних і людських ресурсів. Процес ринкової трансформації не був належним чином використаний для структурних змін.

Конкурентоспроможність економіки міста залишається низкою і підтримується переважно завдяки дешевизні робочої сили і нераціональному, використовуванню природних ресурсів.

Високий рівень зношеності основних засобів підприємств, що, з одного боку, ускладнює їх модернізацію, з іншою — погіршує екологічну ситуацію в місті. Ступінь зношеності основних засобів алчевських підприємств складає близько 40%.

Наявність на території міста присутності великої кількості небезпечних об'єктів, на яких беруться значні об'єми вибухонебезпечних, вогненебезпечних та шкідливих речовин — зумовлює високий ступінь ризику для міста і його жителів.

Слід також відзначити відсутність належних передумов ефективної реалізації потенціалу малого і середнього бізнесу. Розвиток малого і середнього підприємництва на міському рівні стримується перш за все обмеженістю і нерівністю доступу його суб'єктів до ресурсів міста (землі, нерухомості, фінансів).

Висновки з даного дослідження. Проблеми та завдання розвитку міста. Нагальною проблемою є необхідність поліпшення екологічного стану міста. Масштабна реконструкція АМК сприятиме значному зменшенню шкідливих викидів виробництва, але потребує вирішення проблема міського сміттєзвалища, наявних полігонів та відвалів промислових відходів, очищення міських водойм та взагалі території міста.

Необхідна розробка генерального плану міста, оскільки існуючий фактично добігає кінцевого терміну нормативної дії. Але зважаючи на надто високу ціну нової розробки ця проблема може ще довго відсуватися, що власне характерно для переважної більшості міст України.

Рівень автомобілізації міста буде зростати у відповідності до загальносвітової та загальнодержавної тенденції. Без сумніву показник 2006р. забезпечив суттєвий зріст. Проблему вже можна формулювати, але поки що місто наблизилось до порогу вичерпування пропускної здатності вулично-дорожньої мережі – отже необхідно ставити питання реконструкції ВДМ. Особливо актуальним є випереджаюче прогнозування та розвиток, оскільки реалізування по факту коштуватиме значно більше. Починати треба з організаційних заходів поліпшення якісних показників ВДМ.

Зважаючи на обставини зими 2005/2006р. Алчевськ міг би стати полігоном реформи ЖКГ, але поки що, на наш погляд, недостатньо підстав для цього твердження. Авторська точка зору полягає у тому, що за умов підвищення тарифів у разі, якість комунальних послуг суттєво не змінилася. Недостатньо прозорою є політика розрахунку та формування тарифів. Не вимальовується чітка стратегія розвитку основних галузей ЖКГ.

Три дискусійних питання: чому на вулицях міста так багато застарілих маломістких маршрутних таксі? Який напрямок має визначний пріоритет – автономне чи централізоване опалення? Чи існує програма економії ресурсів і що робиться для оснащення споживачів лічильними приладами?

Техногенна катастрофа зими 2005/2006р. підштовхнула мешканців міста до заходів з інженерного та технічного переобладнання житла. Збільшилась кількість підприємств та фірм, які надають відповідні ремонтно-будівельні послуги. Разом з тим формується неприємна тенденція: рівень інженерного забезпечення загалом низький, якість робіт та послуг також низька. Наочним фактом є безвідповідальність. Наступні питання стосуються фінансово-виробничої діяльності суб'єктів господарювання яка в цілому непрозора, але – яким є середній термін гарантії виробника, по-друге – яка частина податків надходить з цього виду діяльності до місцевого бюджету, адже сумарні витрати домогосподарств на заміну систем опалення, водопостачання, вікон та ін. дуже істотні. Поки що можна стверджувати, що підприємництво в цьому аспекті вдало мінімізує власні податки та витрати на якість.

Останнім пунктом слід визначити, що хоча для окремого споживача сталий ріст вартості послуг, житла є загалом неприємним, ця обставина, ця тенденція є позитивною та правильною з містобудівної точки зору [3], оскільки забезпечує розвиток галузі, робить її привабливою для інвестування та накопичення (збереження) капіталу (статків), сприяє вирішенню проблем ЖКГ. Конче необхідно лише розуміння того, що означена сфера є дуже чутливою та соціально значущою. Отже необхідно визначити проблеми, забезпечувати суспільне та технічно-наукове виважене вирішення задач, наполегливу та виважену їх реалізацію. В цьому полягає подальше направлення наукових досліджень.

Рассмотрены и проанализированы основные параметры градостроительного развития г.Алчевска. Выделены факторы, определяющие характер развития градостроительной ситуации.

The basic parameters of town-planning development of Alchevsk have being considered and analyzed . Factors which have being selected, are determining character of development of town-planning situation.

Бібліографічний список.

1. Плешкановська А.М. Особливості територіальної організації Донецької області. // Містобудування та територіальне планування. Науково-технічний збірник. Вип. 13. К.: КНУБА, 2002. – с. 188 – 192
2. Яценко В.А. Теоретические и практические идеи нового градостроительства Донбасса: их прошлое, настоящее и будущее. // Містобудування та територіальне планування. Науково-технічний збірник. Вип. 21. К.: КНУБА, 2005. – с. 359 – 366
3. Осітнянко А.П. Планування розвитку міста: Монографія. – К.: КНУБА, 2001. – 460 с.